

حج‌گزاری در کشور هندوستان^۱

مدیریت کلان حج در کشور هندوستان، برعهده بخش دولتی است. در این کشور، مرکز خاصی برای تحقیقات و پژوهش‌های مربوط به امور حج وجود ندارد. وزارت امور خارجه هند و کمیته حج مرکزی، برنامه‌های مربوط به برگزاری حج را سازمان‌دهی می‌کنند و در کشور عربستان نیز مسئولیت امور زائران، به عهده سرکنسولگری هندوستان در جده است. دولت عربستان، همه‌ساله ۱۲۰ هزار سهمیه حج تمتع به متقاضیان هندی اختصاص می‌دهد که این آمار، تقریباً با تقاضا برابر است و چنانچه تقاضا افزون بر سهمیه باشد، با قرعه‌کشی، تعدادی به اولویت سال بعد منتقل می‌شوند. در این کشور، فراخوان عمومی برای ثبت‌نام حج تمتع، از طریق روزنامه‌ها و نشست‌های عمومی صورت می‌گیرد. متقاضی هندی، باید اولاً مسلمان، و تبعه هند باشد و ثانیاً بیش از شانزده سال سن داشته باشد. همچنین وی می‌تواند تا پنج نوبت برای ادای مناسک حج، به عربستان سفر کند و بیش از آن به او اجازه داده نمی‌شود.

ثبت‌نام از متقاضیان حج تمتع، به صورت غیر متمرکز صورت می‌گیرد و متقاضی پس از ثبت‌نام، نمی‌تواند سهمیه خود را واگذار، یا به دیگری منتقل کند، بلکه فقط می‌تواند به متقاضیانی که در فهرست نوبت تشریف هستند، واگذار نماید.^۲ در هندوستان، تمام سهمیه

۱. «مقاله ۱۰»، میقات حج، دوره ۱۲، شماره ۴۵، پاییز ۱۳۸۲، ص ۱-۱.

تمتع به زائران متقاضی اختصاص می‌یابد و به ادارات، سازمان‌ها، دستگاه‌ها، یا تشویق‌ها، سهمیه‌ای تعلق نمی‌گیرد. دولت هندوستان به زائران این کشور برای تهیه بلیت رفت و برگشت کمک می‌کند. کمیته‌های ایالتی حج هنگام ثبت‌نام زائر، در حال حاضر پنج هزار و پانصد روپیه از وی می‌گیرند و دو ماه قبل از عزیمت نیز هر زائر پنج هزار ریال سعودی می‌پردازد که این مبلغ، برای گذرنامه، ثبت‌نام، پرواز، مسکن، حمل و نقل، خيام و اجرت معلم (راهنما)، هزینه می‌گردد و باقی‌مانده نیز حین موسم، به زائر عودت داده می‌شود تا برای تغذیه و دیگر هزینه‌های احتمالی از آن استفاده کند. زائر هندی، موظف است در طول سفر، مقررات زمان حج را رعایت کند و هیچ عملی برخلاف قوانین دولت عربستان سعودی انجام ندهد. کارمندان دولتی که به همین منظور انتخاب می‌شوند، در طول سفر، مسئولیت انجام امور مربوط به زائران را بر عهده دارند. حاجی هندوستانی هنگام عزیمت به عربستان، هیچ‌گونه وسیله‌ای را با خود به این کشور نمی‌برد؛ بلکه مجریان، وسایل مورد نیاز او در عربستان را فراهم می‌کنند.

گذرنامه و ویزا

برای زائر هندی، گذرنامه ویژه زیارتی و مخصوص سفر حج صادر می‌شود و این گذرنامه برای هیچ سفر دیگری اعتبار ندارد. مرجع صادرکننده گذرنامه، کمیته مرکزی حج است و وجه مربوط به گذرنامه نیز از مبلغی که زائر می‌پردازد، تأمین می‌شود. پس از ثبت‌نام زائر و قطعی شدن عزیمت او به عربستان، گذرنامه صادر می‌شود؛ اما تا روز پرواز در اختیار او قرار نمی‌گیرد. درخواست گذرنامه را خود زائر به مقامات مربوط تسلیم می‌کند. گذرنامه‌های همه زائران هندی، پیش از آغاز ماه مبارک رمضان به سفارت عربستان فرستاده می‌شود.

انتقال زائران به عربستان

زائران هندی توسط ناوگان هوایی این کشور به عربستان عزیمت می‌کنند و باز

می‌گردند.^۱ هزینه رفت و برگشت هوایی هر زائر، ۱۲/۵۰۰ روپیه هندی است که دولت نیز در این زمینه به زائران یارانه می‌پردازد. زائران هندی، از هفت مبدأ به مقصد جده عربستان پرواز می‌کنند.

از هر ایستگاه، روزانه دو پرواز انجام می‌شود و هر روز، بیش از پنج هزار زائر هندی به عربستان منتقل می‌شوند. مجموعه عملیات پروازی رفت و برگشت زائران این کشور، طی ۴۵ روز صورت می‌گیرد و به همین منظور، دولت هند مجبور است که از شرکت‌های هوایی دیگر کشورها هواپیما اجاره کند؛ زیرا امکانات این کشور، جوابگوی نیاز آنها در این ایام نیست. زمان برگشت زائران نیز قبل از عزیمت آنها تعیین می‌شود.

گمرک، ارز و سوغات

گمرک هند از کسانی که برای ادای مناسک حج راهی عربستان می‌شوند، خروجی دریافت نمی‌کند؛ ولی بازرسی‌های بدنی بر اساس دستورالعمل‌های فرودگاه صورت می‌گیرد. زائران هندی، اجازه خارج کردن جنس برای فروش در عربستان را ندارند. مواد منفجره، سلاح، نوشته‌جات سیاسی، مواد غذایی، روغن، میوه، مواد مخدر و تمام کالاهایی که نشان دولت هند را دارد، جزء اقلام غیرمجاز هستند. همچنین وارد کردن هر نوع جنس ممنوعه و کالای تجاری برای زائران خانه خدا ممنوع است.

زائر هندی، اجازه دارد که ۴۵ کیلوگرم بار هنگام ورود به کشور با خود همراه داشته باشد که ده لیتر آب زمزم نیز شامل آن می‌شود. خرما، پارچه، ساعت، اجناس الکترونیکی و آب زمزم، سوغات معمول زائران هندی است که معمولاً هم از آن تخطی نمی‌شود. چنانچه زائری از این حد تجاوز، یا جنس غیر مجازی را با خود به هندوستان منتقل کند، جنس‌ها ضبط، و واردکننده نیز به مجامع قضایی معرفی می‌شود. اما اگر کالای همراه مسافر در حد معمول و مجاز باشد، هیچ مبلغی به‌عنوان گمرکی به آن تعلق نمی‌گیرد. بار

هر زائر هندی در پرواز خود اوست و همراه او به مقصد می‌رسد. به هر زائر ۲۵۰۰ ریال سعودی ارز داده می‌شود تا آن را به مصرف تغذیه و خرید سوغات برساند. دولت به ارز همراه مسافر، هیچ یارانه‌ای نمی‌پردازد.^۱

فرودگاه جده، حمل و نقل داخل عربستان

معمولاً برای زائران هندی، هیچ مبلغی هنگام ورود به جده پرداخت نمی‌شود. اقامت زائران این کشور در فرودگاه جده، حدود سه الی چهار ساعت است و استقرار و پذیرایی از آنان را سرکنسولگری هند در جده بر عهده دارد. پذیرایی در فرودگاه، سلیقه‌ای است و سرانه مشخصی برای آن تعیین نشده. از زائران هندی، در میان راه پذیرایی نمی‌شود؛ زیرا عزیمت آنان به مدینه منوره، با هواپیما صورت می‌گیرد و تنها زائرانی که راهی مکه‌اند، از اتوبوس استفاده می‌کنند. مسئولان هندی، هیچ تعهدی در قبال تأمین وسیله ایاب و ذهاب زائران در مکه و مدینه ندارند. هزینه حمل و نقل زائران، در ردیف اجرت معلمان (راهنماها) گنجانده شده است و رقم مشخصی ندارد. در حج سال ۱۳۷۸ شمسی، اجرت معلمان ۱۰۵۹ ریال سعودی بود.

مسکن

در آغاز مناسک حج و توسط سرکنسولگری هند، که از سوی کمیته مرکزی حج این کشور مسئولیت دارد، مسکن مورد نیاز زائران هندی اجاره می‌شود. تعداد افرادی که به این منظور اعزام می‌شوند، مشخص نیست. مسئولان اجاره، حداکثر سه هفته در عربستان می‌مانند و هزینه آنان بر عهده کمیته مرکزی حج است. هر زائر هندی، حدود سی روز در مکه، و هشت روز در مدینه اقامت دارد و مجموعه طول سفر، معمولاً از ۴۵ روز تجاوز نمی‌کند. نیمی از زائران هند، پیش از مناسک حج و بقیه، پس از ادای حج به مدینه منوره

مشرف می‌شوند. سرانه‌ای که برای مسکن هر زائر تعیین شده، در مکه ۱۸۰۰ و در مدینه، دویست ریال سعودی است. در این منازل، زنان و مردان هندی به صورت مختلط اسکان داده می‌شوند.

مسئولان اجاره منازل، از یک دستورالعمل پیروی می‌کنند و موظفاند خانه‌های مورد نیاز زائران را تا شعاع هزار متری از حرمین شریفین اجاره کنند. اجاره‌دهندگان منازل، به‌جز وسیله نقلیه، همه امکانات لازم را در اختیار زائران هندی قرار می‌دهند^۱ و نیازی نیست که مسئولان اجاره یا خود زائران، امکانات دیگری فراهم کنند. خانه‌هایی که امکانات استراحت و پذیرایی را نداشته باشند، به هیچ وجه اجاره نمی‌شوند. هزینه اجاره منازل، پیش از سفر پرداخت می‌شود. زائران هندی به صورت بیست و چهار ساعته از اتاق‌های خود استفاده می‌کنند. سعودی در زمینه تغذیه و تدارکات زائران، هیچ‌گونه تعهدی را نپذیرفته‌اند و در طول سفر، هر زائری مسئول تهیه غذای خودش است و در انتخاب نوع غذا نیز اختیار دارد. برای تغذیه زائر هندی، هیچ برنامه مدوئی وجود ندارد و آنان بر اساس میل و ذائقه خود غذا تهیه می‌کنند. زائران همه مواد و اقلام غذایی را از بازار عربستان تهیه می‌کنند و چنان‌که پیش‌تر هم گفته شد، نمی‌توانند از کشور خود مواد غذایی به عربستان ببرند. زائران هندی، برای خوردن میوه و چای هم هیچ برنامه‌ای ندارند. حتی آب شرب مورد نیاز زائران را دولت عربستان تهیه می‌کند. از این‌رو، هیچ رقم مشخص و سرانه معینی برای تغذیه زائران وجود ندارد.

بهداشت و درمان

زائران هندی، حدود ۴۵ روز پیش از عزیمت، تحت معاینات کلی پزشکی قرار می‌گیرند و در برابر بیماری منتزیت نیز واکسینه می‌شوند. آنان در طول سفر از خدمات بیمه‌ای بهره‌مند نیستند.

بیماران بیماری‌های خاص، اجازه ندارند برای انجام دادن حج تمتع به عربستان سفر کنند. مسئولان هندی برای استفاده زائران خود، مقداری دارو به عربستان منتقل می‌کنند؛ با این حال از امکانات دارویی عربستان نیز نهایت استفاده را می‌برند.^۱ پیش از آنکه زائران هندی وارد عربستان شوند، مسئولان مربوط، چهارده واحد بهداشتی - درمانی را با گنجایش ۱۵۰ نفر در مکه و مدینه بر پا می‌کنند که این واحدهای درمانی، تا پایان حضور زائران در عربستان، به فعالیت خود ادامه می‌دهند.

علاوه بر امکانات استقراری، در صورت نیاز از امکانات درمانی عربستان نیز استفاده می‌شود.

با وجود این امکانات، دیگر هیچ نیازی به استفاده از خدمات «زائران - پزشک» احساس نمی‌شود. افزون بر واحدهای درمانی مکه و مدینه، یک واحد در منا، و واحد دیگری در عرفات دایر می‌شود. به علاوه، مسئولان امر درمان، به‌طور مرتب از چادرهای زائران هندی بازدید می‌کنند. در جمع هر گروه از زائران هندی، یک معلم (راهنما) حاضر است که مسئولیت بهداشت و نظافت زائران را بر عهده دارد و مقامات کمیته حج هم بر کار او نظارت می‌کنند.

زائران نیز قبل از سفر، در زمینه رعایت نظافت فردی، بهداشت محیطی و شیوه‌های پیشگیری از بیماری، آموزش‌های لازم را می‌بینند و برای این آموزش‌ها هیچ مبلغی را نمی‌پردازند. مقامات درمانی دولتی، این آموزش‌ها را به صورت رایگان ارائه می‌دهند.

آموزش

زائران کشور هندوستان، از یک ماه نیم قبل از سفر و طی مدت سه روز، در دوره‌های آموزشی مناسب حج، پیشگیری بیماری‌ها، رعایت بهداشت و نظافت و همچنین مشکلات احتمالی سفر، شرکت می‌کنند.

آموزش‌دهندگان را مقامات کمیته مرکزی حج انتخاب می‌کنند و آنها فقط در همین سه روز، با زائران در ارتباط هستند.^۱

مسئولیت کلی این آموزش‌ها به عهده کمیته مرکزی و کمیته‌های ایالتی حج است و به صورت غیر متمرکز و منطقه‌ای برگزار می‌شود. افزون بر این، زائران از آموزش‌هایی که در روزنامه‌ها چاپ می‌شوند و همچنین فیلم‌های ویدیویی نیز استفاده می‌کنند و در دوران آموزش، جزوات و نوارهای خاص حج در اختیار آنان گذاشته می‌شود. تمام هزینه‌ها و امکانات آموزش را کمیته مرکزی حج تأمین می‌کند و خود زائر، هیچ مبلغی را نمی‌پردازد.

تشکیلات حج

وزارت خارجه و دولت هند، بیش از ۳۵۰ نفر را با عنوان «مقام حج» انتخاب، و در موسم حج به عربستان اعزام می‌کند. این افراد موظف‌اند بر حجاج، کنترل و نظارت داشته باشند. مدیران امور حج، پزشکان، پرستاران و خدمتگزاران و مقامات حج، نیروهای بعثه هندوستان را تشکیل می‌دهند. مهم‌ترین وظیفه بعثه هندوستان، همکاری با ادارات مختلف حج در عربستان، مواظبت از زائران و تأمین نیازهای پزشکی آنان است. بعثه هند، در مکه و مدینه، به صورت یکسان عمل می‌کند و پیوسته از طریق خدمتگزاران، تلفن و دفاتر مربوط به اطلاع‌رسانی، با مجریان در ارتباط است. خدمتگزاران به زائران را کمیته‌های حج ایالتی انتخاب می‌کنند.

این افراد، باید به مناسک حج واقف، و با زبان‌های محلی و خارجی نیز آشنایی داشته باشند.

کمیته حج و وزارت امور خارجه، عملکرد خدمتگزاران را ارزیابی می‌کنند. زائران هند در طول سفر، از هیچ نشریه خاصی بهره‌مند نیستند و در طول سفر،^۲ هیچ برنامه ویژه‌ای

۱. «مقاله ۱۰»، میقات حج، دوره ۱۲، شماره ۴۵، پاییز ۱۳۸۲، ص ۱۹۲.

۲. همان، ص ۱۹۳.

ندارند. سال‌هاست که حجاج هندی، حین برگزاری حج از لباس متحدالشکل استفاده می‌کنند.

نظارت و بازرسی

دولت هند، به‌منظور نظارت و کنترل عملیات حج ناظرانی را برمی‌گزیند که باید زیر نظر سرکنسولگری هند در جده، وظایف خود را به انجام برسانند و گزارش‌های خود را نیز در اختیار مقامات مربوط در این سرکنسولگری قرار دهند. پیشنهادهای اصلاحی این افراد، به آگاهی زائران می‌رسد و توسط خدمتگزاران و مقامات مربوط اعمال می‌گردد. هیچ کنترلی در زمینه عملکرد مالی مجریان، انجام نمی‌شود.

منا و عرفات

زائران هندی با اتوبوس‌هایی که معلمان (راهنماهای) هر گروه تهیه می‌کنند، به منا و عرفات منتقل می‌شوند. معلم (راهنما)، خیمه‌ها را از مسئولان عرب تحویل می‌گیرد و بنابر اولویت‌های موجود و مقررات دولت عربستان میان زائران توزیع می‌کند. همچنین اداره‌ای برای زائران گمشدهٔ منا، عرفات، مکه و مدینه، در کمیته حج فعالیت می‌کند. این اداره موظف است زائران گمشده را راهنمایی کند و اطلاعات لازم را به آنان ارائه دهد. اداره امور گمشدگان زائران هند، از خدمات امداد گمشدگان سعودی بهره‌مند است و از سال‌ها پیش، میان آنان همکاری نزدیک وجود دارد. هر زائر هندی که در عربستان فوت کند، جسدش را در مکه یا مدینه به خاک می‌سپارند.